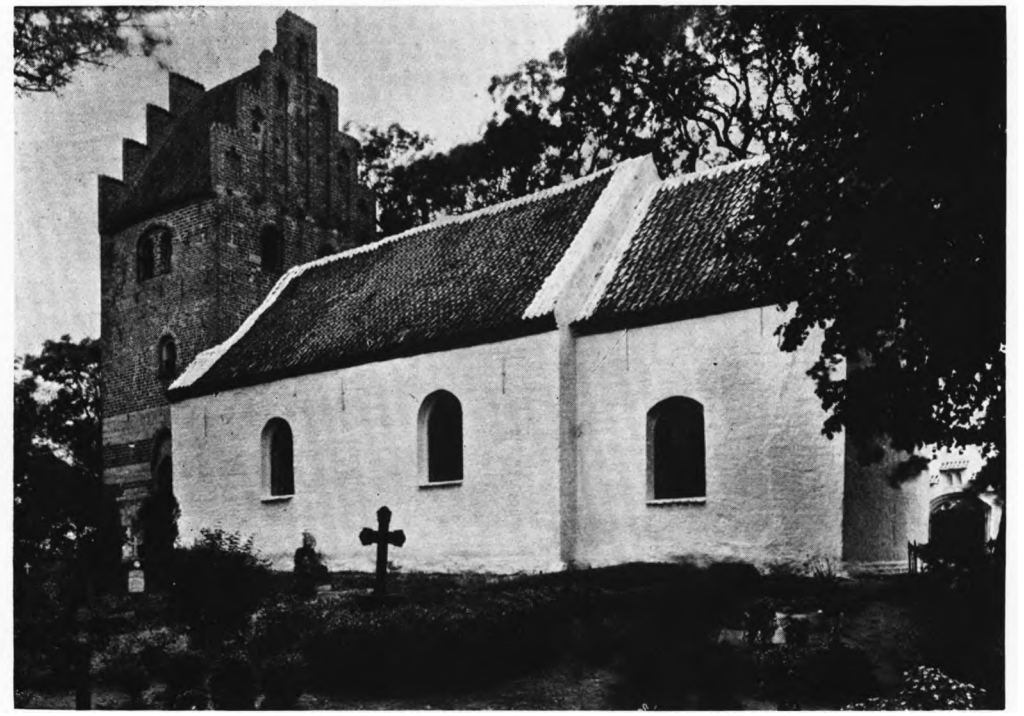

M. M. 1902

Fig. 1. Ørsted. Ydre, set fra Sydost.

ØRSTED KIRKE

RAMSØ HERRED

Kirken skulde ifølge Klemmebrevet 1555 annekteres Daastrup[1], men fik siden selv denne Kirke til Anneks. Den laa efter Reformationen under Kronen[2] (sml. Altertavle), indtil den 1689 blev tilskødet Etatsraad Casper Schøller til Lellingegaard[3], der ejede den endnu nogle Aar ind i 1700'rne[4]. Den kom siden under Yibygaard, og med denne blev den 1709 som Reluitionsgods tilskødet Kronen[4] (sml. Klokke Nr. 1), men atter bortmageskiftet 1719 til Peder Benzon (sml. Messehagel) til Geddesdal[5]. Med den af ham oprettede Hovedgaard Benzonseje blev den efter hans Død 1737 solgt til Fru Kirstine Catharine Leegaard[6], Enke efter Oberst Schumacher (sml. †Begravelse og Epitaf) og tilhørte siden Benzonseje, blandt hvis Besiddere nævnes Krigsraad Nicolai Fr. Schumacher (sml. Sygekalk) og Direktør Jens Hostrup Schultz (sml. Klokke Nr. 2), indtil den overgik til Selveje 8. December 1914.

Kirken ligger ret højt i Terrænet, der har stejlt Fald mod Syd. Kirkegaarden, som er udvidet mod Nord og Vest, hegnes af Stengærder, men mod Øst og paa den tilstødende Nordside staar gamle Mure, opført af Kamp, Kridt og Tegl, tildels afdækket med Nonnetagsten og flade Tagpander (Bæverhaler) (Fig. 3). Nordmuren ender i en Portal med fladbuet, dobbeltfalset Port og Laage, kronet af Kamtakker med aftrappede Blændinger; denne indgaar

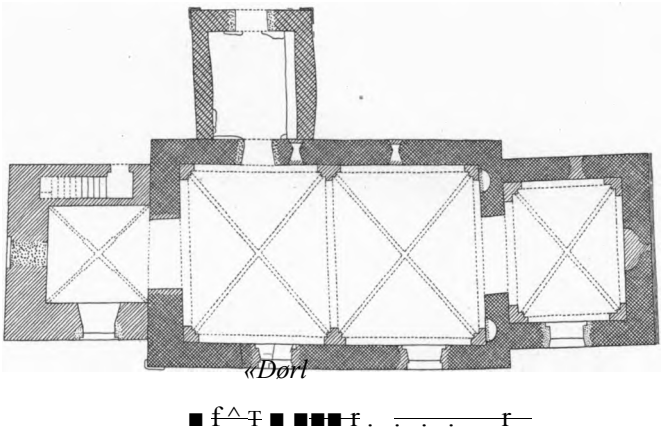

Fig. 2. Ørsted. Plan 1:300. Maalt af A. Nystrøm 1929 (El. M. 1946).

nu som Sydgavl i et Ligkapel. I Østmuren, ind til Præstegaarden, er der en Laage flankeret af to lave Munkestenspiller. 1648 sattes 12 Favne Kirkegaardsmur af ny med Kamp og Mursten, 1666 forhøjede og forbedrede man 18 Favne Ringmur med store og smaa Kampesten, Mursten og Kridtsten, og 1688 opsattes 24 Favne Ringmur af ny (Rgsk.). Paa Kirkegaarden er der store, gamle Asketræer. Orienteringen har ret stærk Afvigelse til Syd.

†Kirkelade omtales i Regnskaberne 1650 som øde og ledig. De følgende Aar blev den nedbrudt og Materialet solgt eller brugt til Kirkens Nytte, bl. a. Tagstenene, muligvis de Tagpander, der er anvendt paa Kirkegaardsmuren og som Saalbænke i Vinduer og Glamhuller; 1655 nævnes Laden sidste Gang.

Kirken bestaar af romansk Kor (med indvendig Apsis) og Skib med senromansk Vaabenhus foran Norddøren og et gotisk Taarn i Vest fra 1400'rne.

Det *romanske Anlæg,* Kor og Skib, er velbevaret, muret af uens store *Kridtkvadre,* i nogenlunde jævne Skifter; mange af Stenene har Mærker efter skraa Behugning med Økse. Saavel Kor som Skib har haft Sokkel med tre skraakantede Fremspring, saaledes som det endnu ses paa Korets Østside og delvis paa Nordsiden. Paa Skibets Nordside er enhver Antydning af Sokkel forsvundet — maaske staar dog en Rest tilbage under Pudsen i Vaabenhuset —, men paa Sydsiden er hist og her forvitrede Rester tilbage, saa Profilet kan konstateres, og under sydvestre Hjørne ligger en velbevaret Hjørnesten med enkelt Skraakant. Skibets romanske Murhøjde er ca. 5,3 m over Vaabenhusets Gulv, 5 m over den nævnte Hjørnesokkelsten. Udvendig Murbehandling ses intetsteds mere; de indre Murflader har endnu over Hvælvene bevaret Rester af deres gamle Vægpuds, der paa Korvæggene og Triumfvæggen er glittede med Spor af malede Dekorationer (se Kalkmalerier).

Af oprindelige Vinduer er der bevaret fem, eet i Korets Østmur, anbragt midt i den indvendige Alterniche, og to i hver af Skibets Langmure, alle helt

E. M. 1046

Fig. 3. Ørsted. Kirkegaardsmur tækket med Tagpander (S. 1151).

E.M. 1946

Fig. 4. Ørsted. Vaabenhus (S. 1154).

tilmurede eller blændede med en halv Sten i ydre Murflugt. Mens Korets Østvindue, der er ganske lille (udvendig 84 x 35 cm), har Stik af kun to Kvadre, er Skibets Vinduer af dækket med almindelige Kilestensstik; i de to indvendig 66 cm brede Nordvinduer sidder de gamle Træ-Karme endnu paa Plads, og disses Lysning, der ligger nærmest ved Murens Yderside, er ca. 21 cm bred. Af Dørene er den søndre delvis bevaret, udvendig tilmuret med Munkesten i Munkeskifte, indvendig dækket af Brædder og Puds; begge Karme er svagt smigede; Dørens Afdækning er ødelagt af et stort, gotisk Vindue. Norddøren er omdannet i moderne Tid.

I det *Indre* har Korets Østvæg en 166 cm bred, slank, apsislignende Alterniche, der er tilmuret i gotisk Tid (sml. Maaløv Kirke, S. 621 og Herslev Kirke, S. 663). Den brede Triumfbue, som har skraakantede Kragbaand, flankeres af halvrunde Sidealternicher, der dels er tilmurede, dels dækket af Panel; den nordre, der opmaaltes 1936, er 230 cm høj, 92 cm bred og 48 cm dyb og sidder ligesom den søndre saa tæt op mod Langvæggene, at de sikkert begge er blevet lukket ved Opførelsen af de gotiske Hvælvingspiller. Den eneste Dekoration, der sporedes, var en rød Streg i Bueslaget.

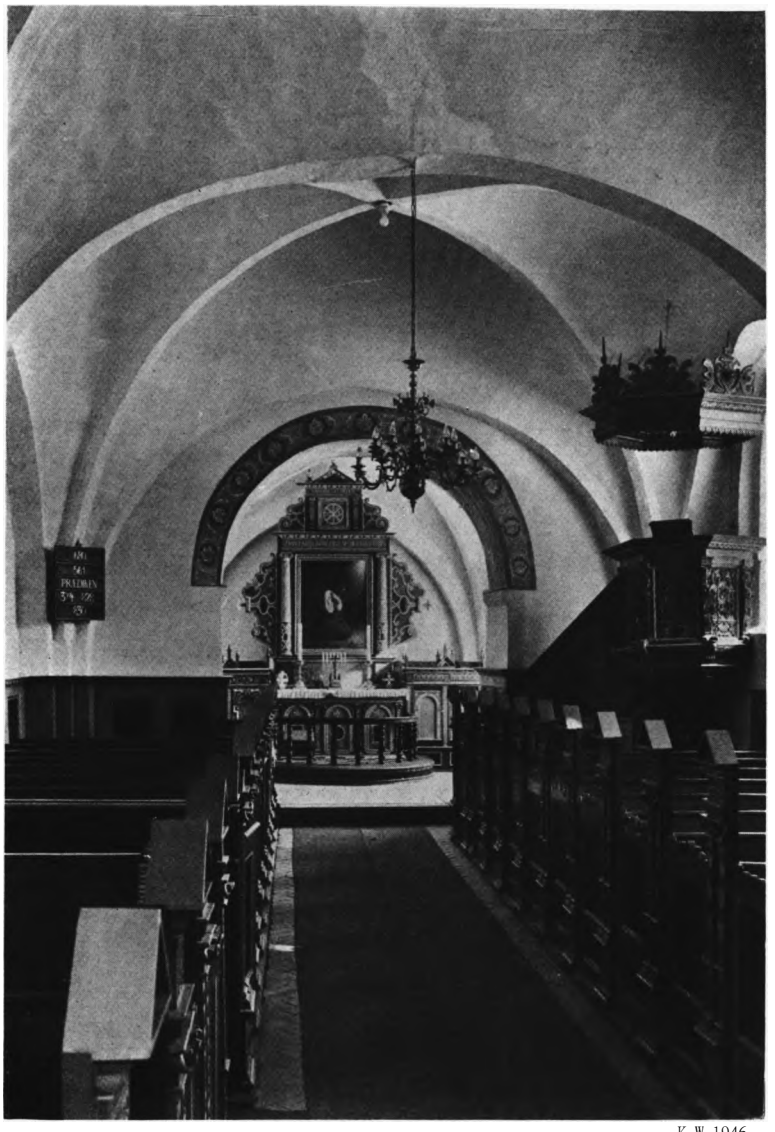
De oprindelige Forhold ved Lofter og Tage foreligger ualmindelig godt oplyst, idet Koret endnu har to romanske Loftsbjælker (19 x 10—12 cm) liggende paa Plads, delvis indmuret i Hvælvingskapperne; en tredie (17 x 10 cm) ligger paa langs over Hvælvet som Anker, og af de øvrige tre sidder Stumper tilbage et kort Stykke under Murkronen; Afstanden mellem Bjælkerne har været 90 cm. Omtrent ved Midten har de tre Bjælker Udstemninger, hvori Skraastivere til Spærene har været paabladede, og de bevarede Søm paa Undersiden viser, at Loftsbrædderne har været 3,5 cm tykke. Paa Triumfmurens Østside ses velbevarede Spor efter baade Bjælke, Skraastivere og Spær. Ski-

bets Loftsbjælker har, som Pudsgrænsen paa Triumfgavlen viser, ligget i Overkanten af Muren. Adgangen mellem Kor og Skib er gennem en forhugget Aabning i Triumfmurens Gavl.

Tilføjelser og Ændringer. Endnu i romansk Tid tilføjedes det lave *Vaabenhus* (Fig. 4) foran Norddøren. Det er over en jorddækket, jævn Syld opført af ret store Kridtkvadre, og flere Steder i Terrænhøjde ses Rester af et retkantet Sokkelfremspring, som ialfald under Hjørnerne kun danner det øverste Led af et Sokkelprofil, som herunder har to Skraakantled. I Langmurene, af hvilke den østre blev delvis omsat for faa Aar siden, ses ingen oprindelige Aabninger, og Dørens Karme er vistnok nye. — I Højde med Underkant af Gesimsen er der i Gavlen et lille Tilbagespring, og det overliggende Murværk, der ligeledes er af Kridtkvadre, indvendig med velbevarede, glatte Fuger, viser, at Vaabenhuset er forhøjet ret hurtigt efter Opførelsen. — Gesimsen bestaar af to retkantede Fremspring, og Taggavlen er glat, kun brudt af en lille, nu tilmuret Glug, hvis runde Bueslag saavel udvendig som indvendig er skaaret i Overliggeren. Det Indre, der har muret Bænk mod Østvæggen, dækkes af et fladt Bjælkeloft, som for faa Aar siden afløste en sekundær Tøndehvælving af Træ (nævnt i Regnskaberne 1663), hvis rundbuede Forløb spores saavel paa Skibets Mur som paa Gavlen, hvor der er et 17 cm dybt Hvælvforlæg muret af Murstensbrokker. Under Vaabenhusets nuværende Tag, hvis Rygning ligger under Skibets Gesims, ses Spor efter det oprindelige, lavere Tag.

Henimod 1400 blev *Koret overhvælvet* med et forneden Helsten tykt Krydshvælv, der hviler paa falsede Vægpiller med Helstens Fremspring for de spidse Skjoldbuer og Halvstens for de retkantede Ribber; Pillerne har omkringløbende Kragbaand af et smalt, vistnok retkantet Skifte. Kapperne er ret flade; ingen Overribber, men oprindelig Lommeudfyldning.

Taarnet fra 1400'rne, er af Munkesten i Munkeskifte, forneden med brede Baand af Kridtsten samt flere uregelmæssigt anbragte Kridtsten og enkelte Kampesten. Taarnrummet staar i Forbindelse med Skibet ved en spidsbuet Arkade, der er forhugget og afrettet, saaledes at der nu er et skarpt Knæk i Vederlagshøjde og ingen Kragbaand. I Vest og Syd har der været et fladbuet, falset Vindue i spidsbuet Spejl, det vestre nu tilmuret med smaa Sten og det søndre, der har Saalbænk af Tagpander, omdannet. Rummet dækkes af et Krydshvælv, hvis Ribber er Kvartsten brede forneden og Halvsten foroven; paa Oversiden er Hvælvet kun lidt indskaaret, med lette Halvstens Overribber. Taarntrappen i Nordmuren er ligeløbet med Loft af fladbuede, udkragede Binderstik; Underdøren er udvendig fladrundbuet, indvendig — ligesom Overdøren — fladbuet. Mod Øst i Mellemstokværkets Sydmur er der et fladbuet, falset Vindue, og gennem Skibets Gavl er der brudt en retkantet Aabning. Klokkestokværket har til alle Sider fladbuede Glamhuller, et enkelt

K.W.1946

Fig. 5. Ørsted. Indre, set mod Øst.

bredt og falset mod Nord, to smallere af samme Art mod Øst, eet paa hver Side af Skibets Tagryg, og til de to andre Sider to tæt sammenstillede, der ud- og indvendig omfattes af brede, fladbuede Blændinger; alle Glamhuller har Saalbænke af Tagpander. Blændingsgavlene har i Foden og midtvejs i Blændingernes Bund et Lag Bomhuller. De syv Kamtakker i Øst og Vest og de aftrappede Blændingsafslutninger er ommurede, sikkert efter 1880, da det i en Synsforretning hedder, at Kammene paa Taarnet bør genopføres.

Skibets to Krydshvælv, fra o. 1500, hviler paa falsede Piller, spidse Helstens Buer og Halvstens Ribber; Kapperne er stærkt puklede, og O verribberne

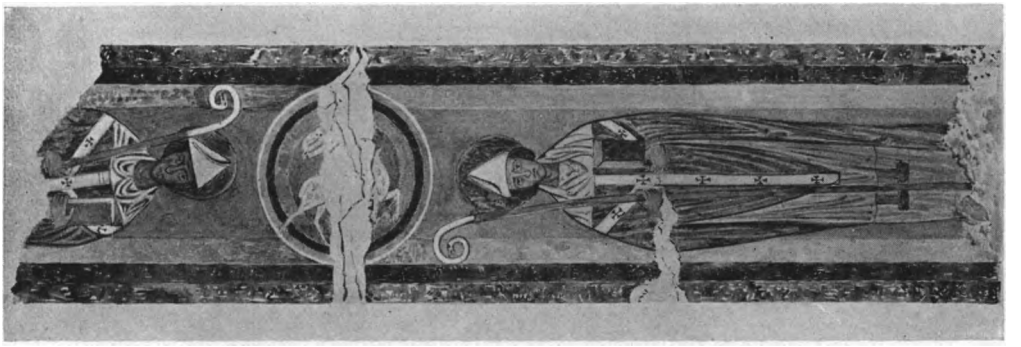

Fig. 6. Ørsted. Senromanske Kalkmalerier paa Triumfbuens Underside. Efter Akvarel af J. Kornerup 1897 (S. 1156).

Halvsten brede med Trinkamme af Løbere. — Rimeligvis samtidig med Hvælvslagningen er den svage Forhøjelse af Taggavlen samt Gesimsen, der blev fornyet i 1880'rne (Synsprotokol), og som nu bestaar af tre retkantede Fremspring. Af senmiddelalderlig Karakter omend noget ændrede i nyere Tid er Kirkens tre indvendig falsede Sydvinduer, af hvilke Korets er fladbuet og Skibets uregelmæssigt rundbuede; de har alle Saalbænke af Tagpander.

Kirken staar hvidkalket, det stærkt skalmurede Taarn dog med blanke Mure. Skibets Egetagværk er middelalderligt, af Dragerstolstype, men stærkt omsat; øksehugne Stregnumre. De øvrige Tagværker er nye og som Skibets hængt med Vingetegl. 1644 (Rgsk.) og 1758 (Præsteindb.) nævnes Kirkens Blytag. 1616 blev der muret en Støttepille »øster op« til Kirken, og 1620 nævnes en Pille østlig paa Kirkens Nordside, der var udfaldet »to Fingre bredt« fra Kirken (Rgsk.).

†So/ızr(?). 1681 bekostedes en ny Solskive, og derfor betaltes Henning Snedker i Køge 6 Dir.; denne stafferedes 1683 (Rgsk.). Muligvis drejer det sig dog her om en Skive til et †Taarnur.

KALKMALERIER

Senromanske Kalkmalerier fra o. 1225—50, sikkert det yngste Sæt fra det store, sjællandske Værksted, findes paa Korets Overvægge og paa Triumfvæggen over Hvælvet samt langs Korbuen og paa dens Underside; de sidste blev fremdraget og restaureret af J. Kornerup 1897 og genrestaureret 1943 af Billedskærer H. Borre, Havdrup.

Korbuen (Fig. 5—6). Paa Undersiden ses to Helgen-Bisper med Pallium, Stav, Mitra og Bog paa hver Side af Gudslammet i Buens Issepunkt. Malerierne, der staar paa blaa Bund, indrammes af gule, grønne og røde Baand. Langs Buens Østside løb en Rankebort, der ikke restaureredes, fordi den

blev overskaaret af det senere indbyggede Hvælv; langs Vestsiden er der en Bort af Bladpalmetter adskilt af et knippelignende Ornament. Da Malerierne fremdroges, manglede de nedre Partier af Biskoppen mod Nord samt en Del af Gudslammet.

K. W. 1946

Fig. 7. Ørsted. Oblatæske (S. 1160).

Koret, over Hvælvet. Under den romanske Loftslinie er der paa alle fire Vægge Spor af en Kronfrise, der maaske har bestaaet af krydsende Rundbuer i vekslende Farver mellem et øvre lysgult og et nedre nu stærkt grønblaat Baand; kun Rester af rødbrune Bueslag er dog bevaret. Under denne Frise uden om Alternichen er der fremstillet siddende Apostle, fire paa hver Side af Nichen og endnu een paa det østligste Stykke af Langvæggene, Øst for de romanske Vinduer. Figuren paa Nordvæggen er muligvis Bartholomæus med Kniven; de fleste af de andre holder Bøger.

Hen over Nichen er der malet Evangelistsymboler med udfoldede Vinger, i Nord Matthæusengelen, i Syd Johannesørnen; de to andre Tegn maa have været længere nede paa Væggen, og i Nichen maa der nødvendigvis have været et Kristusbillede, staaende eller siddende, og udenom formodentlig de to Apostelfyrster Peter og Paulus.

Skibet. Triumf væg g en, over Hvælvet. Under Loftshøjde løber en Frise af krydsende Rundbuer, afvekslende sorte og gule mellem et øvre lyst rødligt og et nedre rødbrunt Baand; mellem Buerne paa den gulhvide Bund vokser smaa, grønne Planter. Over Korbuens Top er der et kredsrundt Felt (sml. Fjenneslev DK. Sorø S. 332), hvorhen tronende Kristus med vandret udstrakte Arme som i et Dommedagsbillede. En mørk, vistnok oprindelig mønjerød Kappe dækker den højre Skulder. Paa hver Side spores under Kronfrisen en staaende Engel med store Vinger, den nordre synes at blæse i en Basun, men mærkeligt nok vendt mod Kristus. Den sydlige Del af Væggen optages af en stor Figur, vistnok staaende, med Korsstav i Haanden, maaske Kristus i en Opstandelsesscene (sml. Maaløv S. 624); men det er iøvrigt ikke muligt paa Grundlag af de bevarede Farvespor at fastslaa Triumfvæggens »Idékreds«; imidlertid har der sikkert været to Billedfriser over hinanden.

Alle Malerier er malet paa et fint glittet Pudslag. Glorierne (dog ikke paa Korbuens Underside) og Korsstavens Kors er modelleret i Stuk (mens selve Staven blot er malet). Paa Glorierne, der er af en ejendommelig Hesteskoform,

V. H.1931

Fig. 8. Ørsted. Messehagel 1722 (S. 1160).

og som har store, ret spredte ligeledes hesteskoformede Ædelstensgruber, er der Rester af dekomponeret Mønje, hvorpaa der formodentlig har været lagt Forgyldning. Farverne har været stærke og dristige, f. Eks. grønne Foldelinier paa mønjerødt (nu sort) Gevandt. Baggrundene er blaa med grønne Randstriber.

INVENTAR

Alterbordet, der staar 73 cm fra Alternichens Forkant, er ommuret med Munke- og Flensborgsten. Dets Forside dækkes siden 1936 af et Panel med Arkader og Pilastre, som efterligner Caspar Lubbekes Arbejder.

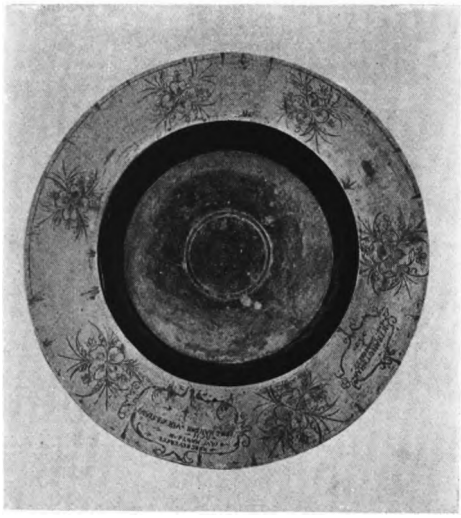
† *Alter klæde* af rødt Fløjl, med Guldkniplinger, skænket 1722 af Konferensraad Peder Benzon (Præsteindb.).

Altertavlen (sml. Fig. 5) ændredes 1936 efter Forbillede af Kimmerslevs Tavle; fra den forrige †*Altertavle,* der stammede fra 1859 (Synsforretning) bevaredes Maleriet, Kristus i Gethsemane, sign. A. Dorph 1859, og Storstykkets to Halvsøjler, der har tilhørt en -*Renaissancetavle* fra 1582; de er glatte

V. H. 1931

Fig. 9. Ørsted. Døbefont (S. 1160).

V.H. 1931

Fig. 10. Ørsted. Daabsfad 1630 (S. 1160).

og har joniske Kapitæler og Prydbælter med symmetrisk Fladsnit omkring et Buefelt; paa Tavlen stod Nadverordene paa Dansk med gyldne Versaler, paa Topstykket det danske Vaaben og Frederik 2.s Monogram, paa Postamentet: »Dominus Johannes Olaus pastor ecclesiæ Ørstadianæ 1582« (»Hr. Hans Olsen, Sognepræst til Ørsted«) (Præsteindb.).

Af en gotisk *†Altertavle* fra o. 1500 var tidligere bevaret en gennembrudt Korsblomstfrise.

Altersølv. Kalk, stemplet med Københavns Byvaaben 1731, 22 cm høj. Den sekstungede Fod har over en tilsvarende Fodplade den sædvanlige Barokform med riflet, vandret delt Knop; Bægeret er stort og let udsvajet; paa Fodpladen Mestermærke for Nicolai Junge 1725 (Bøje 330). *Disk* med graveret Cirkelkors. *Oblatæske,* oval, stemplet med Københavns Byvaaben 1713; paa Laaget en Krans af drevne Hvirvelbukler; Mestermærke: IB over utydeligt Aarstal. *Vinkande,* skænket 1860.

1647 stjal en Tyv Kalk og Disk, Messehagel og Alterklæde, men fangedes og førtes fra Køge til Roskilde, hvor Skarpretteren fik 8 Daler for at henrette ham (Rgsk.). Den 1648 købte Kalk og Disk hentedes i Roskilde, men røvedes 1658 af Svenskerne. I Stedet for dette Sæt anskaffedes Kalk og Disk af Tin, som var i Brug, indtil man 1666 fik Raad til at købe et Sølvsæt paa $28^1/_2$ Lod hos Niels Enevoldsen (Rgsk.).

Sygekalk, stemplet med Københavns Byvaaben [17]76; den sekstungede Fod har tilsvarende, profileret Fodplade, sekskantet Skaft og seksdelt Knop med vandret Midtskive. Paa det halvkugleformede Bæger er graveret to Monogrammer: NFS og M D S. Under Foden Oblatgemme; under Fodpladen

V. H. 1931

Fig. 11. Ørsted. Sengotisk Snitværk, muligvis fra † Krucifiksbjælke (S. 1161).

Mestermærke 1776 for Jacob Henriksen af Møinichen (Bøje S. 81). Lille, glat *Disk. Oblatæske* (Fig. 7) fra o. 1700, trind, 5,5 cm i Tvm., med drevne Akantusornamenter og Fugle paa Laaget.

Alter stager af Messing, nyere.

Alterbordskrucifiks flankeret af Maria og Johannes og med Magdalene knælende ved Korsets Fod. Udenlandsk Arbejde af Træ, sikkert fra 1700'rne.

Messehagel (Fig. 8), skænket 1722 af Konferensraad Peder Benzon (Præsteindb.), af rødt Fløjl, kantet med Sølvgalloner og paa Ryggen et Krucifiks, reliefbroderet med Sølvtraad, samt: Anno 1722.

Døbefont (Fig. 9), romansk, af Granit, hugget i een Sten. Kummen, 81,5 cm i Tvm., har langs Mundingen en lille Rundstav og en større ved Overgangen til den keglestubformede Fod. I Kummens ene Side er der et Afløbshul, der fortsætter som en Rende ned ad Foden.

Daabsfad (Fig. 10) fra 1630, af Tin, ca. 80 cm i Tvm.; i Bunden er indgraveret en nu næsten udslidt Fremstilling af Kristi Daab og paa Randen seks store, firdelte Blomster med Blade samt to Indskriftskartoucher, hvori Versaler: »H. Frandts Hansøn Sogneprest 1630«, desuden Præstens Bomærke, og »Kirckeverger Oluf Madtsøn och Jens Hansøn udi Ørstadt«. Et lille, glat *Messingfad* stammer fra 1892 (Synsforretn.).

Daabskande af Tin, stemplet: H. C. Høy, København.

†Korgitter. Dørens Laas repareredes 1669—70 (Rgsk.).

Korbuekruciflks, sengotisk, fra o. 1525 og sikkert fra samme Værksted som Rorup (S. 1119). Figuren, der maaler ca. 125 cm, hænger i stive, skraa Arme; Hovedet hælder forover og har svær, tovsnoet Tornekrone om Haaret, der falder i to Skulderlokker; Øjnene er lukkede, Munden halvaaben. Om de slanke Lænder er lagt et Klæde med to lange Flagreflige, Fødderne er overlagte. Korstræet har almindelig sengotisk Profil med hvælvet Midtparti og hulede Kanter.

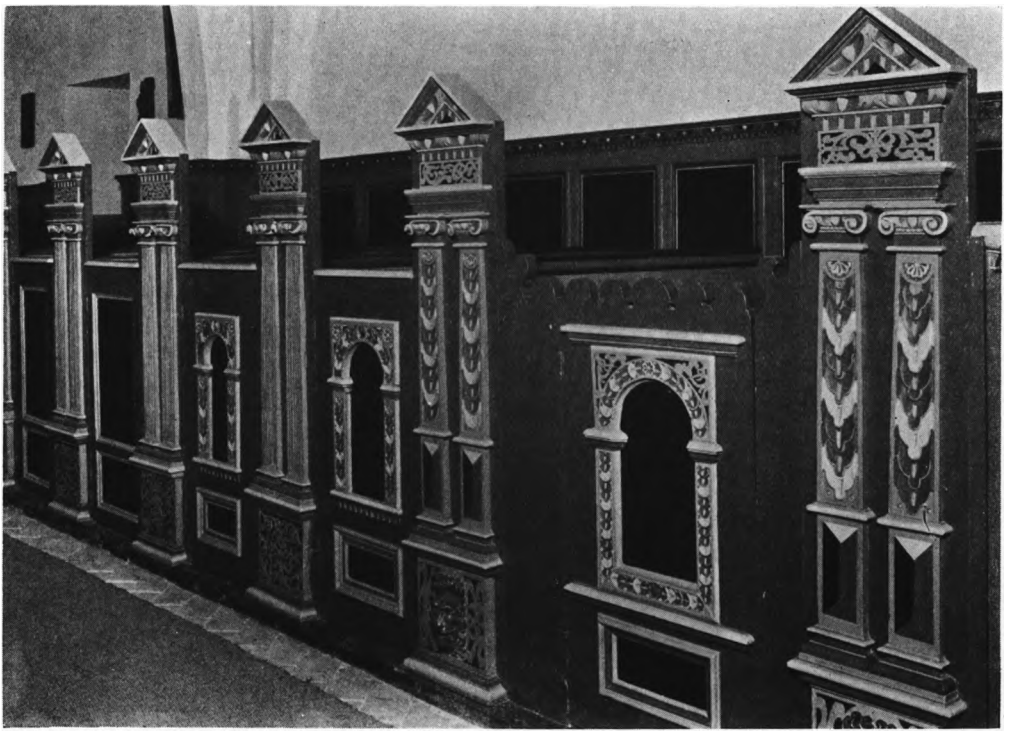

Fig. 12. Ørsted. Stolestader (S. 1162).

Armene ender i firpasformede Felter med reliefskaarne Evangelistsymboler og mødes i en glat Glorieskive. Stafferingen er formodentlig fra 1800'rne: naturlig Karnation, lilla Lændeklæde, sort Korstræ med brungule Evangelisttegn. Endnu 1758 stod Krucifikset paa sin Bjælke i Korbuen, med Indskrift paa Latin: »Se til, du, som gaar forbi, thi du er Aarsagen til min Smerte«. Ophængt paa Skibets Nordvæg.

En Rest af denne †Krucifiksbjælkes Udsmykning er maaske bevaret i et Stykke sengotisk Snitværk, en Ranke, der ender i et Dyrehoved (Fig. 11), nu afætset og ophængt paa Skibets Nordvæg.

Prædikestol i Renaissance, gjort i Brix Snedkers Værksted 1616 (Rgsk.); 1618 betalte Kirken Leje af en Vogn, der hentede Snedkeren og en Himmel til Prædikestolen i Roskilde (Rgsk.). Stolen adskiller sig ikke fra Brix's almindelige Type; Reliefferne i de fire Fag forestiller Gravlæggelsen, Opstandelsen, Himmelfarten og Dommedag; i den sidste Scene er Djævelen, som med sin Fork støder de døde ned i Helvede, blevet udstyret med et Par kraftige Kvindebryster, og det gælder ogsaa den Djævel, der ses i selve Helvedesgabet. Kvindehermerne paa Stolens Hjørner forestiller Tro, Kærlighed, Retfærdighed (Sværdet nyt) og Klogskab. Glat, sekssidet Underbaldakin, som ender i en drejet Knop, Opgang med to Fyldinger. Den samtidige, sekskantede Himmel, hvis

P. N. 1918

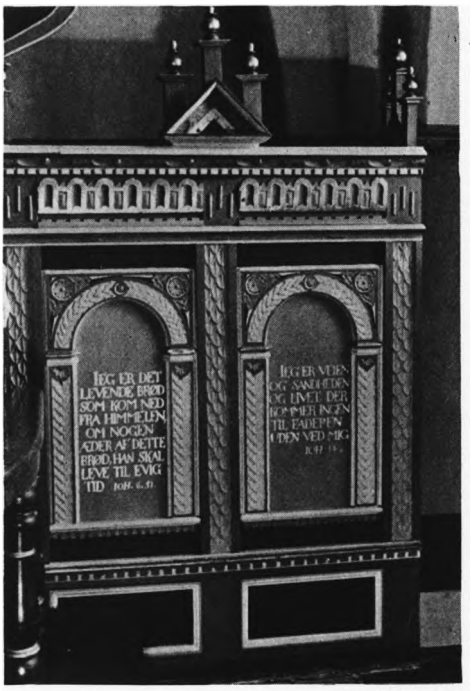
Fig. 13. Ørsted. Præstestol (S. 1163).

Underside er delt i fire Felter, har fire Topkartoucher og en Bladrække som Nedhæng. Stolens oprindelige, brogede Renaissancestaffering fremkaldtes og opmaledes 1936; paa Underbaldakinen og i Opgangspanelets Fyldinger, vissengrønt om Fladsnit mindende Slyng paa sort Bund. I Storfelternes Indskriftskartoucher er der Versaler: H F H P (Hr. Frants Hansen Præst), C B S K og A N S K (K = Kirkeværge) samt Stafieringsaarstallet 1620; i Postamentfelterne gyldne Versaler paa blaa Bund: Esa. 40, 8, i Frisen: Luk. 11,28 og i Himmelens Frise: Psal. 95,1.

Stolestader (Fig. 12). Kirkens Stoleværk er i Barok, fra Aarene 1640—60 og sikkert gjort i Caspar Lubbekes Værksted. Paa Nordsiden har Gavlene to kannelerede Pilastre med Volutkapitæler og Profilbaser over et fælles Postament med Fladsnitslyng omkring Maske eller med opløste Fantasihoveder (sml. Kildebrønde S. 990). Over den profilerede Arkitrav er det lille Frisefelt dekoreret med Fladsnit omkring Næbdyr eller Fantasihoveder; de forsvundne Topstykker erstattedes 1936 af Gavltrekanter[7]. To Gavlplanker af samme Art findes ogsaa østligst paa Sydsiden, mens de to østligste Nordgavle afviger ved i Stedet for riflede Pilastre at have skællagte Tunger i Pilastrene med glatte Prydbælter, øverst afsluttet med en lille Halvroset og i Postamentfeltet en stor Løvemaske i højt Relief. Til disse to Gavle svarer Sydsidens 13 resterende Gavle, blot har de intet Løvehoved, men Fladsnitslyng, og Kapitælvolutterne er mere fremdragne. Endelig findes et tredie afvigende Sæt, fire smalle Gavle, paa Nordsiden Vest for Indgangen; Pilastrene har ogsaa her glatte Prydbælter, men Skafterne iøvrigt spidse Bladskæl; den østligste af disse Gavle har kun een Pilaster og i Stedet for Fladsnit i Frisen den fra Lubbekes Værksted kendte Intarsiatrold, ligesom der ogsaa er Intarsia i Prydbæltet. De tre østligste Døre mod Nord har over en smal Fylding en Arkade svarende til det ene Fag i det østlige Indgangspanel, med skællagte Bladtunger i Bueslaget og Pilastrene eller det omløbende Rammeværk, afbrudt af en lille Roset. De andre Døre har blot to Fyldinger, en større over en mindre; i Storfyldingen i en af Dørene er der et udtunget Barokfelt. Nordsidens Døre Øst for Ind-

gangen er, med Undtagelse af den østligste, vandret afskaarne foroven, mens alle de andre Døre har den kendte Lubbekeske Udsavning. Indgangspanelet mod Øst har fire Felter med Arkader, den ene, som omtalt, svarende til Nordsidens Østdøre, de andre med Slyngbaand i det omløbende Rammeværk og Roset eller Fladsnitslyng i Buevinklerne.

Indgangspanelet mod Vest har blot Fyldinger delt af Rammeværk med spidse Bladskæl som det tilsvarende Vægpanel i Koret. Panelet i Skibet har enkle Profilfyldinger og Æggestavgesims; det er ifølge Signaturen[8] M B M, der er indridset paa Stykket Øst for Døren og i Panelet i Nordsidens vestligste Stade, gjort af Mester Brix Michell i Roskilde.

K. W. 1946

Fig. 14. Ørsted. Degnestol (S. 1163).

Præstestol (Fig. 13), i Barok, fra o. 1640—50, svarende til Lyngby (S. 930) og som denne sikkert fra Lubbekes Værksted, men bedre bevaret. Forsiden har over Smalfyldinger to hammerformede Felter med Bueslag, der er helt opløst i Slyngværk omkring en Maske; under Hammerudvidelserne er der paalimet Slyngværk i Finérarbejde, de lodrette Rammestykker mellem Felterne er dekoreret med spidse, skællagte Blade. Frisefelterne er udfyldt med kraftigt Slyngværk og paa Fremspringene er der tre smaa, lodrette Rundstave. Gesimsen har Æggestav over Tandsnit. Forsiden krones over midterste Rammestykke af en Trekantgavl med Fod- og Topspir, Syd- og Nordsidens Gavlplanker har tilsvarende Gavltrekanter over Intarsiafrise, hvorunder skiveklædte Tvillingpilastre over fælles Postament med Maske (forsvundet mod Syd). Nystafieret 1936. I Korets Nordøsthjørne.

Degnestol (Fig. 14), fra samme Værksted som Præstestolen og snarest noget yngre, skønt Stilen med de regulære Portalfelter er helt renaissanceagtig. Opbygningen er som Præstestolens, men Portalfelterne svarer til nogle af de ovenfor omtalte Stolestadedøre. Nystafieret 1936. I Korets Sydøsthjørne.

Dørfløj mellem Vaabenhus og Skib, hvori er indsat 4x2 sengotiske Foldeværksfyldinger (Fig. 16), hvis Over- og Underflige ved smaa Indsnit har faaet Karakter af Blade, og som efter deres Type tilhører Tiden o. 1575. Rammeværket er afhøvlet ved Anbringelsen paa en nyere Bagklædning. Paa »Kirkedøren« var ifølge Præsteindberetningen 1758 udskaaret: »1597 [Fejl for 1579?]

Fig. 15. Ørsted. Pengetavle (S. 1164).

beati qui habitant in domo tua Domine in secula seculorum laudabunt te« (»salige

’d# ‘ g * h d) * ’

^•H1931 *Klokker.* 1) 1712. Versaler mellem Blad- og Blomsťěřf riser: »Gloriả in excelsĭs Deo. Me fecit Friderich Holtzmann Hafniæ 1712« (»Ære være Gud i det højeste«). Paa Klokkelegemet Frederik 4.s kronede Spejlmonogram. Tvm. 83,5 cm.

2) 1834, støbt af I. C. og H. Gamst. Paa Klokkelegemet graveret: »Bekostet af Directeur Jens Hostrup Schultz«. Tvm. 92 cm.

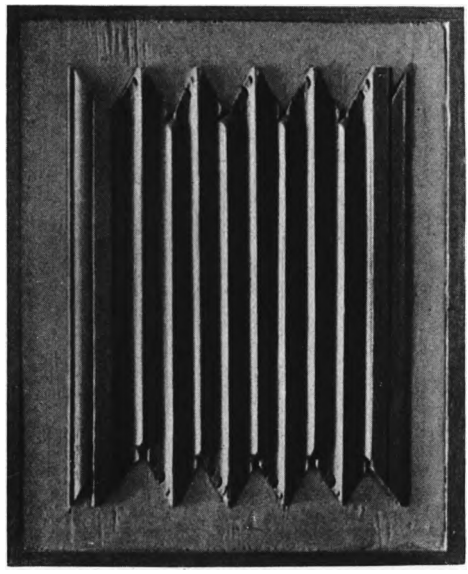
†*Klokker.* 1) Den store Klokke bar ifølge Præsteindberetningen 1759 Indskriften: »Verbum Domini manet in æternum. 1582«.

2) Ved Klokkeskatten 1528 afleveredes en Klokke og 1602 endnu een[9].

Klokkestol med indskaaret: KVP CS OMS anno 1629.

GRAVMINDER

Epitaf. O. 1754. Kirstine Catarina Leegaard, født 10. Nov. 1695, Datter af Jens Leegaard, Kaptajn ved den kgl. Livgarde til Fods, og Sophie Werdelman, gift første Gang i tre Aar med Ritmester Carel Braêm, død 1715 (een Søn, som straks døde), anden Gang 1722 med Oberst af Infanteriet Christian Friderich Schumacher i 14 Aar, død 9. Juni 1736 (fire Sønner og een Datter, hvoraf een Søn og Datteren er døde); hun døde 9. Okt. 1754. Epitaf af udsavede Brædder, forneden vandret og udtunget som en Rokoko-Kartouche med lange Sideflige, foroven afsluttet af en Pyramide-Obelisk, der krones af en Vase. I Kartouchen staar Gravskriften med gylden Kursiv paa sort Bund, paa Pyramiden er malet en Kartouche med Alliancevaaben, en Vildmand i blaat og en Struds i rødt Felt; Stafferingen er graa og brun. Paa Nordvæggen i Taarnrummet.

K. W. 1946

Fig. 16. Ørsted. Foldeværksfylding fra Dørfløj (S. 1163).

Dette var tidligere indrettet som en aaben Begravelse. 1805 hedder det, at det lille Vindue i Begravelseskapellet bør tilmures, og 1848 nævnes Vinduerne i den aabne Begravelse (Synsprotokol).

Gravsten. 1) O. 1614. Hr. Hans Olsen, Sognepræst til Ørsted og Dostrup i 32 Aar, død 4. Maj 1614, 63 Aar gammel. Ølandsk Kalksten, 153 cm lang, med fordybede Versaler; under den latinske Indskrift et fordybet Bomærkeskjold med Initialerne HH S. I Korets Gulv.

2) O. 1619. Hr. Hagen Larsen Langaa? (Haggæo Loengio Laur. F.), Præst i $4^{x}/_{2}$ Aar, død 18. Nov. 1619, 29 Aar gl., samt hans Svoger Andr. Bager og to smaa Sønner, Peder og Lars. Stenen er lagt af hans Hustru Abigail Hansdatter. Ølandsk Kalksten, 171x101 cm; latinsk Indskrift med fordybede Versaler og langs Randen indristede Bladranker, der brydes af Hjørnecirkler med Evangelisttegn; under Indskriften er der en Cirkel med et symmetrisk Skjold, som indeholder en Plante og fordybede Versaler P C S V; under Skjoldet staar H L Loeng. I Korets Gulv.

3) O. 1796. Hr. Ole Livijn, født i Christiania 1. Juli 1739, Sognepræst for Ørsted og Daastrup 1772, gift med Henrikke Møller, efter hendes Død med Mdme. Elisabeth Bærentsøn født Grøntofte, i 1775, død 27. Okt. 1796. Derefter Mindevers og Skriftsted, Matth. 28,25. Kalksten, 189x105, 5 cm, med fordybet Kursiv, Hjørnecirkler med Rosetter og under Gravskriften en Ranke. I Skibets Gulv.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1616—19 (RA), 1616—72, 1646—89 (LA), 1717—18 (RA). — Synsforretning 1620 (RA), Synsprotokoller 1812—19, 1823—43, 1844—77, 1870—95 (LA). — Kaldsbog 1796—1835 (LA), 1859 ff. (ved Embedet). — Præsteindberetning til Hofman 1758 og 1772 (LA). — Museumsindberetninger af J. Kornerup 1897 (Kalkmalerier), C. M. Smidt og M. Mackeprang 1902, V. Hermansen 1936 (Noter fra Arkitekt Langballes Istandsættelse samme Aar), Poul Nørlund 1947 (Kalkmalerier). Revideret af E. Moltke, Elna Møller og Kirsten Weber-Andersen 1946—47.

[1] Rørdam: Danske Kirkelove I, 434. [2] Danske Kancelli. Fortegn, vedk. Kirker og Sognekald 1630—1702 (RA). [3] Kronens Skøder III, 14 f. [4] Kronens Skøder III, 442. [5] Kronens Skøder III, 801. [6] Sjællands Bispearkiv VI. Indberetninger om Kirkekøb 1729—97 (LA). [7] Skaaret af Billedskærer Borre efter Tegning af Arkitekt O. Langballe. [8] Meddelt af Billedskærer Borre, hvis Kalke findes i Nationalmuseet. [9] AarbKbh. 1917. S. 35.

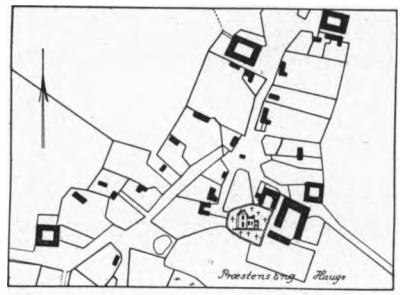

Fig. 17. Ørsted 1807.